

APELĀCIJA UN AR TO SAISTĪTIE PROCESUĀLIE JAUTĀJUMI

APPEAL AND RELATED PROCEDURAL ISSUES

Mārcis Krūmiņš, Mg. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes

Civiltiesisko zinātņu katedras lektors

Summary

The article reflects upon an issue concerning the different situation of the appellants and the cross-appellants in the submission deadline. This issue is addressed through the prism of procedural equality of the parties. Although the importance of procedural equality of the parties is emphasized in court practice, the legislator has ignored the issue under consideration. The accuracy of the factual analysis in the appeal is also emphasized, which allows the court to better assess the positions of the parties in the particular case.

Atslēgvārdi: apelācija, pretapelācija, civilprocess, termiņi.

Keywords: appeal, cross-appeal, civil proceedings, time limits.

Apelācijas sūdzība un tās sagatavošana ir viens no pēdējiem posmiem, kad tās sagatavotājam ir dota iespēja pārliecināt tiesu par savu pozīciju. Kā izriet no tiesu sastādītajiem spriedumiem, joprojām aktuāls ir jautājums par pirmās instances tiesas sprieduma atbilstību likumā noteiktajām prasībām, kā arī apelācijas sūdzības kvalitāti, kura tiek iesniegta, lai pārsūdzētu spriedumu otrās instances tiesā. Attiecībā uz spriedumu un tā izgatavošanu atbildība gulstas uz tiesnesi un puses ir tikai pasīvi vērotāji, bet apelācijas sūdzība un tās sagatavošana ir lietas dalībnieka atbildība. Apelācijas un pretapelācijas sūdzību iesniegšanas termiņi ir viens no būtiskiem procesuāliem posmiem lietas tālākai virzībai. To, ka jautājums ir aktuāls no dažādiem apelācijas sūdzības aspektiem, norāda arī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lēmums lietā SKC-97/2020¹, kurš tika pieņemts paplašinātā Senāta sastāvā. Vēl vairāk – lēmumam ir pievienotas vairāku tiesnešu atsevišķās domas, kuras ir pamats turpmākām diskusijām un norāda uz to, ka atsevišķos procesuālos jautājumos izpratne ir pietiekoši atšķirīga.

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 29.04.2020. lēmums lietā SKC-97/2020. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020> [aplūkots 29.01.2021.].

Apelācijas sūdzība un tās rakstīšana pēc savas formas un norādāmās informācijas ir stingri reglamentēts dokuments, kuram jāatbilst likumā² vai kādā citā dokumentā³, ja tas neattiecas uz Latvijas Republikas tiesu, noteiktajām prasībām. To, ka procesuālā likuma ievērošana ir būtiska visās lietas izskatīšanas stadijās, apliecina publiski pieejami tiesu spriedumi.

Apelācijas sūdzības tiesiskais pamats meklējams kā materiālajās tiesību normās un to interpretācijā, tā arī Civilprocesa likuma tiesību normās. Apelācijas sūdzība un tās rakstīšanas ietvars ir stingri noteikts Civilprocesa likuma 416. pantā, kā procesā īpaši noteiktajās lietu kategorijās papildus ievērojams ir 440.⁴ pants.

Līdzīgi kā prasības pieteikuma rakstīšana sākas ar iepazīšanos ar pieejamajiem materiāliem un informāciju, apelācijas sūdzība balstās uz tiesas taisīto spriedumu, kas pilnībā vai tā daļā neapmierina lietā iesaistīto pusi. Tātad vispirms tiek izvērtēts spriedums.

Gatavojot apelācijas sūdzību, tāpat, kā tas ir pie prasības pieteikuma sagatavošanas, nav un nevar būt sikumi, kuriem apelācijas sūdzības sagatavotājs var nepievērst uzmanību. Visi jautājumi, kas iekļauti apelācijas sūdzībā, ir būtiski, jo gala rezultātā tie var ietekmēt kā atsevišķu jautājumu izlemšanu, tā arī visu lietas iznākumu kopumā.

To, ka apelācijas sūdzības sagatavošanai – formai un saturam – ir būtiska loma, var atrast tiesu spriedumos. Tā vienā no aplūkotajiem spriedumiem ir norādīts, ka “lietas izskatīšanas robežas apelācijas instancē noteiktas, būtiski pārkāpjot procesuālo tiesību normas”⁴. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 426. panta pirmo daļu apelācijas instances tiesa lietu izskata tajās robežās, ko lūdzis apelācijas sūdzības iesniedzējs. Ja apelācijas sūdzība ir pieņemta un apelācijas tiesvedība ierosināta, tiesai ir pienākums izvērtēt visus pieteiktos prasījumus, kaut arī tie ir savstarpējā pretrunā. Tāda ir Civilprocesa likuma būtība – formālā lietu vešanas kārtība. Likums uzliek atbildību ne tikai tiesai skatīt pārsūdzētajā apjomā, bet arī apelācijas sūdzības sagatavotājam iesniegt tādu apelācijas sūdzību, kas atbilst faktiskajiem apstākļiem, un sūdzībā minētie prasījumi nav savstarpēji izslēdzoši. Aplūkojamā spriedumā ir norādīts, ka “Norāde pārsūdzētajā spriedumā uz alternatīvu prasījumu esību atklāj to, ka apgabaltiesa saskatījusi pretrunas prasītājas pozīcijā. Tomēr jākonstatē, ka adekvātas un no apelācijas instances tiesas saprātīgi sagaidāmas darbības ar mērķi novērst minētās pretrunas un tādējādi izlabot pirmās instances kļūdas nav sekojušas, kas neizbēgami noveda pie tāda sprieduma taisīšanas, kuru nevar atzīt par likumīgu”⁵. Lai arī kasācijas instances tiesa norāda uz apelācijas tiesas neizdarīto darbu, taču tas nekādā gadījumā neattaisno apelācijas sūdzības iesniedzēja rīcību, pieļaujot alternatīvus prasījumus. Minētais norāda uz divām būtiskām lietām, kas netika ņemtas vērā, gatavojot apelācijas sūdzību. Pirmā – pienācīgi netika izvērtēts pirmās instances tiesas spriedums, un otrā – gatavojot apelācijas sūdzību, netika izvērtēta pieteikto prasījumu pamatotība atbilstoši

² Civilprocesa likums: LV likums. Latvijas Vēstnesis, 03.11.1998., Nr. 326/330. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/50500-civilprocesa-likums> [aplūkots 05.03.2021.].

³ Eiropas Kopienų tiesa. Tiesas norādījumi par tiešajām prasībām un apelācijām. Pieņemti, pamatojoties uz tās Reglamenta 125. a pantu. Pieejams: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004Q1208\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004Q1208(01)&from=EN) [aplūkots 29.01.2021.].

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 27.02.2020. spriedums lietā SKC-181/2020. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020> [aplūkots 02.03.2021.].

⁵ Turpat.

prasītāja iesniegtajai prasībai. No apskatāmā sprieduma ir konstatējams, ka apelācijas instances tiesa, redzot pretrunīgo prasījumu, ir centusies to novērst, izskatot tikai vienu prasījumu. Taču minētā rīcība noveda pie procesuālā pārkāpuma – pieņemtā prasījuma neizskatīšanas, kas kasācijas instances tiesai nedeva citu iespēju, kā spriedumu atcelt. No minētā piemēra ir konstatējams, ka viens no procesa pagarināšanas iemesliem ir neprecīza apelācijas sūdzības sagatavošana, kas veicināja turpmāko notikumu attīstību. Raksta autors minēto piemēru apskatīja tikai no apelācijas sūdzības sagatavošanas skata punkta, taču minētajā lietā ir vēl daudzas procesuālās niansas, kuru pastāvēšanu ir vērts pētīt un analizēt.

Gan zinātnieki, gan arī praktiķi civilprocesuālo tiesību normu ievērošanā nereti kā pirmos norāda tieši tiesnešus un tikai pēc tam lietas dalībniekus un citas personas, kuras kaut kādā veidā ir iesaistītas civilprocesuālo tiesību normu izpildīšanā. Taču, autora ieskatā, kad dokumenti atrodas tiesā, pie tiesneša un tiesas sēdēs, atbildība ir tiesai. Attiecībā uz to dokumentu sagatavošanu, kuri neskar tiesas darbības, ieskaitot apelācijas sūdzību, atbildība gulstas tieši uz apelācijas sūdzības iesniedzēju. Arī V. Bukovskis norāda, ka apelācijas sūdzības iesniegšana “dod pusēm iespēju panākt pielaisto nepareizību izlabošanu”⁶.

Tiesību zinātnieki, sniedzot komentārus par civilprocesuālajām tiesību normām, ir atzīmējuši, ka “Viens no būtiskākajiem civillietu savlaicīgas izskatīšanas priekšnoteikumiem ir procesuālo termiņu ievērošana. Turklāt procesuālie termiņi disciplinē gan tiesnešus un tiesu izpildītājus, gan lietas dalībniekus”⁷. Nevar nepieņemt tam, ka lielākā daļā gadījumu procesa likumā ir jānorāda termiņi konkrētu darbību izdarīšanai. Analizējot apelācijas sūdzības jautājumu no termiņu viedokļa, ir viens jautājums, uz kuru autoram neizdevās rast atbildi un skaidrojumu. Proti, kāpēc likumdevējs apelācijas sūdzības iesniegšanai ir devis 20 dienu termiņu (Civilprocesa likuma 415. p. 1. d.) no sprieduma sastādīšanas dienas, bet pretapelācijai, kam piešķirta tāda paša nozīme kā apelācijai, izskatīšanas procesā ir dotas 30 dienas (Civilprocesa likuma 424. p. 3. d.).

Judikatūrā (Civilprocesa likuma 5. p. 6. d.) ir nostiprināta atziņa, ka “apelācijas tiesvedība ir atkarīga ne vien no apelācijas sūdzības, bet arī no pretapelācijas sūdzības kā patstāvīga apelācijas tiesvedības pamata”⁸. Kā arī tas, ka “Civilprocesa likuma 426. panta pirmajā daļā noteikts, ka apelācijas instances tiesa izskata lietu pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzību un pretapelācijas sūdzību tādā apjomā, kā lūgts šajās sūdzībās”⁹. No minētajiem piemēriem, kas ņemti no judikatūras sadaļā ievietotajiem spriedumiem, redzams, ka pretapelācijas sūdzību iesniegšana nav kaut kas ārkārtējs un minētais tiesību aizsardzības līdzeklis tiek izmantots no reizes uz reizi. Tas nozīmē tikai vienu, ka analīzes vērtā ir apelācijas un pretapelācijas sūdzību iesniegšanas termiņu noteikšana. Ja tehniski jautājums ir atrisināts, tad

⁶ Bokovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: autora izdevums, 1933. 452. lpp.

⁷ Civilprocesa likuma komentāri. 3. papild. izd. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgajā zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 106. lpp.

⁸ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 29.04.2020. lēmums lietā SKC-97/2020. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020> [aplūkots (02.03.2021.)].

⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 17.10.2012. spriedums lietā SKC-1627/2012. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/civilprocesa-likums/c-dala-tiesas-spridumu-un-lemumu-parsudzesana-413-4853-pants/astota-sadala-apelācijas-tiesvedība-413-44012-pants/52nodala-apelācijas-sudzības-iesniegšana-413-424pants> [aplūkots (02.03.2021.)].

termiņu ilgums ļauj uzdot jautājumus par pušu līdztiesības principa ievērošanu civilprocesā.

“Tiesvedību reglamentējošie akti izvirza tikai formālās prasības”¹⁰ procesuālo normu piemērotājiem – tiesām, pusēm un citiem iesaistītajiem lietas dalībniekiem. Autoram tiesību literatūrā, Satversmes komentāros un citu likuma komentāros nav izdevies atrast skaidrojumu vai analīzi, kas būtu pamatā apelācijas un pretapelācijas sūdzības iesniegšanai noteikto termiņu atšķirībām. Salīdzinot Civilprocesa likuma 415. panta 1. daļu un 424. panta 3. daļu ar Latvijas Civilprocesa kodeksu¹¹, redzams, ka 288.¹ panta 1. daļā un 295.¹ panta 3. daļā ir identiski noteikti termiņi ar pašreizējo regulējumu.

J. Rozenbergs, komentējot pušu līdztiesību civilprocesā, ir atzīmējis, ka “tiesiskā strīda izšķiršanas gaitā pusēm ir jānodrošina vienādas iespējas uz tiesas aizsardzību”¹².

Pusēm pirmās instances tiesas spriedums pieejams tiesas noteiktajā termiņā. Atbilstoši likumā noteiktajam termiņš apelācijas sūdzības iesniegšanai abām pusēm ir noteikts vienāds. Līdz pat apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa beigām nav zināms, kura no pusēm izvēlēsies spriedumu pārsūdzēt. Pēc iepazīšanās ar tiesas spriedumu puses izvērtē lietas apstākļus un tiesas sniegto motivāciju spriedumā. Kad izvērtējums veikts, katra puse pieņem lēmumu par sprieduma pārsūdzēšanu vai atturēšanos no pārsūdzības. Pati puse izlemj pārsūdzības nepieciešamību. Līdz tiesas paziņojuma saņemšanai par paskaidrojumu sniegšanu uz otras puses sniegto apelācijas sūdzību pusei nav informācijas par otras puses iesniegto apelācijas sūdzību. Tomēr tas neliedz pusei pārsūdzēt spriedumu. Pēc tiesas paziņojuma saņemšanas likumā noteiktā laika posmā pusei jāsniedz paskaidrojumi (Civilprocesa likuma 423. pants). Ievērojot judikatūrā sniegtās atziņas, būtiski ir pievērst uzmanību jautājumam par apelācijas un pretapelācijas sūdzības iesniegšanas termiņiem. Tiesību doktrīnā ir nostiprināts, ka “Civilās vai privātās tiesības, ko lūko cauri civiltiesā atšķiras no publiskām tiesībām ar to, ka viņu izlietošana pilnīgi atkarājas no personas kam viņas pieder, no šīs personas gribas un iniciatīvas. ... Kas grib izlietot savas tiesības, tam par to pašam jā rūpējas”¹³. Turpinot šo domu, likumā nostiprināts un judikatūrā attīstīts pamatprincips, ka pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības.

Civilprocesa likuma 9. pantā noteikts, ka pusēm ir līdztiesīgas procesuālās tiesības. Saistībā ar apelācijas un pretapelācijas sūdzības iesniegšanas termiņiem konkrētais princips, labākajā gadījumā, pelna plašāku diskusiju un to atbilstību līdztiesības principa izvirzītajām prasībām. Līdztiesības principu regulējošā panta pirmajā daļā ir noteikts, ka pusēm ir vienlīdzīgas procesuālās tiesības. Nedrīkstētu nepieminēt arī Civilprocesa likuma 74. pantu, kurā atsevišķos gadījumos pušu tiesības ir noteiktas atšķirīgas. Taču tie ir gadījumi, kad pušu procesuālās tiesības atšķiras konkrētajās procesa stadijās. Apelācijas un pretapelācijas iesniegšanas termiņi nav iekļauti nevienā no pieļaujamiem izņēmumiem. “Procesuālās līdztiesības princips (*equality of arms*) ir būtisks tiesu uz taisnīgu tiesu elements

¹⁰ Līcis A. Prasības tiesvedībā un pierādījumi. Rīga: TNA, 2003, 53. lpp.

¹¹ Latvijas Civilprocesa kodekss. Rīga: Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 140.–141. lpp.

¹² Rozenbergs J. 9. panta komentārs. Civilprocesa likuma komentāri. 3. papild. izd. Prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: TNA, 2006, 34. lpp.

¹³ Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: autora izdevums, 1933, 233. lpp.

un vienlaikus arī tiesiskās vienlīdzības principa īpaša izpausme.”¹⁴ Judikatūrā nostiprināta atziņa¹⁵, ka līdztiesības princips ir būtiska un taisnīga tiesas civilprocesa sastāvdaļa. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka “Procesuālo tiesību vienlīdzība civillietas izskatīšanā nav absolūta. Satversmes tiesa jau vairākkārt ir norādījusi, ka, lai gan Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu tikt ierobežotas, tās tomēr nav absolūtas. Satversmē ietvertās normas tulkojamas sistēmiski, tāpēc pieņēmums, ka Satversmes 92. pantā paredzētajām personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar Satversmē garantētajām citu personu pamattiesībām, gan arī ar citām Satversmes normām.”¹⁶ Attiecībā uz pretapelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu ir konstatējams, ka vienai no pusēm bez pamatota un neapstrīdama iemesla, bez leģitīma mērķa tiek dota priekšrocība konkrētu procesuālo darbību veikšanā. Pretapelācijas iesniegšanas termiņš ir tieši 10 dienas garāks par apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņu. Attiecībā uz atšķirīgiem termiņiem apelācijas un pretapelācijas sūdzības iesniegšanai nebūtu piemērojama tiesību teorijā nostiprinātā atziņa, ka “pusēm ir atšķirīgas, parasti pretējas, tiesiskās intereses”¹⁷. Minētā atziņa būtu attiecināma uz prasības izskatīšanu pēc būtības, nevis apelācijas vai pretapelācijas iesniegšanas termiņiem, kur pastāv liela iespējamība, ka pirmais, kurš izdaris gājieni, iesniedzot apelāciju, būs tieši atbildētājs.

“Lietas izskatīšanas procesā tā dalībnieku tiesībām ir jābūt taisnīgi līdzsvarotām (*fair-balance*) – proti, katram ir jābūt nodrošinātām adekvātām iespējām izmantot procesuālos līdzekļus, proti, neesot nepamatoti nostādītam nelabvēlīgākā stāvoklī kā citi procesa dalībnieki.”¹⁸ Pēc autora domām, ikviens, kurš ir rakstījis apelācijas sūdzību, zina, ka termiņš 20 dienas ne vienmēr ir pietiekošs, lai kvalitatīvi un visaptveroši sagatavotu apelācijas sūdzību. It īpaši tas ir tajos gadījumos, kad atvēlētajā apelācijas sūdzības rakstīšanas periodā iekrīt valsts noteiktās svētku dienas. Tajā brīdī apelācijas un pretapelācijas sūdzību sagatavošanā pušu līdztiesība procesuālā termiņa dēļ izpaužas viskrasāk.

Autoram, pētot šo jautājumu, nav izdevies atrast pastāvošo likumā noteikto termiņu atšķirību pamatojumu. Ir pamatota ticība tam, ka šo rakstu izlasīs likumprojektu grozījumu sagatavotāji vai kāds no likumdevējvaras pārstāvjiem, kuriem ir iespēja rast risinājumu šim jautājumam, lai atrisinātu minēto pušu nevienlīdzību bez Satversmes tiesas starpniecības.

Lai atvieglotu konstatēto situāciju par apelācijas un pretapelācijas sūdzības iesniegšanas atšķirīgajiem termiņiem, kas ļauj apšaubīt līdztiesības principa ievērošanu civilprocesa normās un to atbilstību Latvijas Republikas Satversmei, autora ieskatā, tiesību politikas veidotājiem nepieciešams izvērtēt šo jautājumu.

¹⁴ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 134. lpp. Tiesību literatūrā pausts viedoklis – sk.: Matscher F. The right to a fair in the case-law of the organs of the European convention on human rights. – Satversmes tiesas. 2009-85-01.30.03.2010., 12. punkts.

¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 26.05.2017. spriedums Nr. SKC – 166/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2017> [aplūkots 05.03.2021.].

¹⁶ Satversmes tiesas 30.03.2010. spriedums lietā Nr. 2009-85-01, 14. punkts. Pieejams: [https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2009-85-01](https://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2009-85-01) [aplūkots 05.03.2021.].

¹⁷ Rozenbergs J., Torgāns K., op. cit., 48.

¹⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 135. lpp.

Konstatējot iespējamus līdztiesības pārkāpuma riskus Civilprocesa likuma 424. panta 3. daļā, būtu veicami attiecīgi grozījumi termiņu saskaņošanai.

Secinājumi

1. Konkrētāka un precīzāka apelācijas sūdzības rakstīšana atvieglo ne tikai izskatīšanu apelācijas instancē, bet rada skaidru un patiesu priekšstatu par vienas vai otras puses faktiskajiem nodomiem.
2. Līdztiesības principa ievērošana civilprocesuālajās tiesību normās ir būtiska cilvēka pamattiesību ievērošanas sastāvdaļa. Tas, ka minētais jautājums nav skarts līdz šim, nenozīmē to, ka tas nevar parādīties jebkurā brīdī. Jautājuma sakārtošana nodrošinātu vienas civilprocesuālās tiesību normas pilnveidošanu un tiesību tuvināšanu līdztiesības principa saprotamākai un precīzākai ievērošanai.
3. Tiesību normas sakārtošana (grozīšana) atbilstoši līdztiesības principam, kas deklarēts Civilprocesa likumā, būtu patiesa virzība konkrētas procesuālās tiesības īstenošanas virzienā. Veicot grozījumus Civilprocesa likuma 423. panta 3. daļā un norādot, ka pretapelācija ir iesniedzama 20 dienu laikā no lietas nosūtīšanas otrās instances tiesai, tiktu panākts līdzsvars pušu tiesībās konkrētajā jautājumā.